

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1-а, 1000 София, тел. 986-21-67, 987-55-13,
[e-mail: arch@vas.bg](mailto:arch@vas.bg)

Изх. № 496

Дата: 01.06.2026 г.

ДО
ОБЩОТО СЪБРАНИЕ НА
ГРАЖДАНСКА И ТЪРГОВСКА КОЛЕГИЯ
НА ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД
*Тълкувателно дело № 3/2025 г. по описа на
ОСГТК на ВКС*

СТ А Н О В И Щ Е

На
ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

УВАЖАЕМИ ВЪРХОВНИ КАСАЦИОННИ СЪДИИ,

С Разпореждане от 16.01.2026 г. на Председателя на Върховния касационен съд е образувано тълкувателно дело № 3/2025 г. по описа на Общото събрание на съдиите от Гражданската и Търговската колегии на ВКС, а с Разпореждане на Председателя на ВКС от 13.02.2026 г. въпросите са прередактирани както следва:

1. „Има ли право съдът на преценка дали са налице обстоятелствата за оказване на безплатна правна помощ по реда на чл. 38, ал. 1 от Закона за адвокатурата при направено искане по чл. 38, ал. 2 от същия закон или тя е предоставена единствено на договарящите се и обстоятелствата не подлежат на проверка от съда?“

2. „Дължат ли се разноси по смисъла на чл. 36 от Закона за адвокатурата във връзка с чл. 78, ал. 3 от Гражданския процесуален кодекс за заплатено адвокатско възнаграждение за изготвен отговор на касационна жалба на насрещната страна, когато и двете страни са подали касационни жалби, по които не е допуснато касационно обжалване?“

На основание чл. 129, ал. 4 от Закона за съдебната власт (ЗСВл) Висшият адвокатски съвет излага на вниманието Ви становище¹ по поставените за тълкуване въпроси, предмет на образуваното тълкувателно дело № 3/2025 г. по описа на ОСГТК на ВКС.

I. По формулирания първи въпрос.

1. Противоречива практика, мотивирала предложението за приемане на тълкувателно решение:

При разрешаването на формулирания първи въпрос е формирана противоречива практика на различни състави на Гражданска и Търговска колегии на ВКС.

1.1. Според първото становище в практиката на ВКС, съдът има право на преценка дали са налице обстоятелствата за оказване на безплатна правна помощ по реда на чл. 38, ал. 1 от Закона за адвокатурата при направено искане по чл. 38, ал. 2, като наличието на обстоятелства по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 подлежи на доказване, за да може съдът да присъди възнаграждение на адвоката. В този смисъл са *Определение № 302 от 16.05.2022 г. по т.д. № 371/2021 г. на II т.о. на ВКС; Определение № 60507 от 20.10.2021 г. по т.д. № 2429/2020 г., II т.о. на ВКС; Определение № 119 от 29.03.2022 г. по ч.гр.д. №1071/2022 г. на IV г.о. на ВКС; Определение № 507 от 19.09.2018 г. по ч.т.д. № 1972/2018 г. на II т.о. на ВКС; Определение № 369/21.01.2024 г. по ч.гр.д. № 184/2024 г. на IV г.о. на ВКС; Определение № 163/13.06.2016 г. по ч.гр.д. № 2266/2016 г. на I г.о. на ВКС.*

Съдебните състави, които споделят това разбиране, го обосновават с различни съображения.

1.1.1. Според част от съдебните състави предпоставките по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА трябва да бъдат доказани в хода на производството, поради което се приема за необходимо да бъде изследван въпроса дали спечелилата делото страна действително няма имущество, за да се направи преценка дали лицето,

¹ Настоящото становище е изготвено в частта по отговора на първи въпрос – от адв. Валя Гилова, а по втори въпрос – от адв. Таня Градинарова, и е обсъдено и прието единодушно с Решение на Висшия адвокатски съвет от 28.05.2026 г.

на което е оказана правна помощ, е материално затруднено лице по смисъла на чл. 38, ал. 1, т. 2 и на адвоката може да бъде присъдено възнаграждение при условията на чл. 38, ал. 2 ЗА.

Така например в Определение № 302 от 16.05.2022 г. по т. д. № 371/2021 г. на II т. о. на ВКС и в Определение № 60507 от 20.10.2021 г. по т. д. № 2429/2020 г., II т. о. на ВКС се приема, че щом на ищеца по делото е присъдено обезщетение за неимуществени вреди в определен размер с подлежащо на предварително изпълнение въззивно решение (предмет на касационното производство), то самото невлязло в сила въззивно решение за присъждане на обезщетение материализира наличие на вземане и опровергава „затрудненото материално положение“ като предпоставка за осъществяване на правна помощ при условията на чл. 38, ал. 1, т. 2 ЗА, поради което се приема, че не се дължи и не се присъжда адвокатско възнаграждение при условията на чл. 38, ал. 2 във вр. с чл. 38, ал. 1, т. 2 ЗА.

1.1.2. Други съдебни състави, които поддържат същото разбиране – че съдът следва да извърши преценка за наличие на предпоставките по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА, са се занимали и с въпроса дали по делото е доказано, че между адвоката и клиента е постигнато съгласие за оказване на безплатна адвокатска защита и при коя от хипотезите по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА е договорено да стане това.

Така в определение № 119 от 29.03.2022 г. по ч. гр. д. №1071/2022 г. на IV г.о. на ВКС е прието, че за съда липсва задължение да определи възнаграждение по реда на чл. 38, ал. 2, защото в представеното по делото пълномощно не било посочено нито едно от основанията по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 от ЗА. Същото е прието в Определение № 507 от 19.09.2018 г. по ч. т. д. № 1972/2018 г. на II т.о. на ВКС, като в допълнение съдът е посочил, че възможността за предоставяне на правна помощ без заплащане на възнаграждение следва да бъде предмет на изрично договаряне между адвоката и клиента и при липсата на договор или друг документ, отразяващ постигнато съгласие за оказване на безплатна адвокатска защита при конкретно посочена хипотеза по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА, няма основание на адвоката да се присъди възнаграждение при условията на чл. 38, ал. 2 ЗА.

В Определение № 163/13.06.2016 г. по ч.гр.д. № 2266/2016 г. на I г.о. на ВКС се приема, че ако наличието на съответна хипотеза по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА не се оспорва, съдът следва да присъди на процесуалния представител съответното възнаграждение, като достатъчно доказателства за осъществявано „безплатно процесуално представителство“ представляват изричните съвпадащи волеизявления по упълномощителната сделка, като не е

необходимо съдът в този случай (при липса на оспорване) да извършва проверка за наличието на конкретното твърдяно основание по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА. При възражение от насрещната страна срещу присъждане на възнаграждение по реда на чл. 38, ал. 2 ЗА, обаче, оспорващата страна трябва да представи доказателства в подкрепа на твърденията си и да опровергае наличието на конкретното уговорено между адвоката и клиента основание по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА.

В обобщение това разбиране в съдебната практика се мотивира със съображения, че:

- По делото трябва да е доказано съгласие между адвоката и клиента за оказване на правна помощ по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА, независимо дали това съгласие е материализирано в договор или пълномощно или в изявления, направени в съдебно заседание;
- При направено искане за присъждане на разноски за адвокатско възнаграждение по чл. 38, ал. 2 ЗА, съдът служебно преценява дали са налице доказателства за наличие на обстоятелствата по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА, и ако установи наличие на имущество – отказва присъждане на адвокатско възнаграждение.
- Според част от съставите само при оспорване от насрещната страна на дължимостта на възнаграждение при условията на чл. 38, ал. 2 във вр. с чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА, съдът може да извършва преценка дали са представени доказателства за конкретното основание по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА;
- При установено по делото съгласие между адвоката и клиента за оказване на правна помощ по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА, и при възражение от насрещната страна срещу дължимостта на адвокатско възнаграждение при условията на чл. 38, ал. 2 ЗА, оспорващата страна следва да докаже липсата на предпоставките по чл. 38, ал. 1, т. 1-3 ЗА.

1.2. Според другото становище в практиката, преценката дали да окаже безплатна правна помощ и в частност дали лицето е материално затруднено или не (каквато е най-честата хипотеза в съдебната практика) се извършва от самия адвокат, който поема и осъществява процесуалното представителство и тази самостоятелна и неподлежаща на контрол преценка е израз на договорната свобода в отношенията между адвоката и клиента.

Приема се, че съдът не извършва преценка дали са налице обстоятелствата за оказване на безплатна правна помощ по реда на чл. 38, ал. 1 ЗА, като за присъждане на възнаграждение е необходимо насрещната страна да е осъдена за разноски, т. е. да е постановено позитивно решение за страната,

представлявана от съответния адвокат (чл. 38, ал. 2 ЗА във връзка с чл. 78 ГПК) и да е направено своевременно искане за присъждане на адвокатско възнаграждение. При тези предпоставки съдът е длъжен да определи адвокатско възнаграждение на оказалия безплатната правна помощ адвокат - в този смисъл са: *Определение № 442 от 28.06.2019 г. по ч. т. д. № 502/2019 г. на II т. о. на ВКС; Определение № 163 от 13.06.2016 г. по ч. гр. д. № 2266/2016 г. на I г. о. на ВКС; Определение № 515/02.10.2015 г. по ч. т. д. № 2340/2015 г.; Определение № 862 от 24.10.2023 г. по ч. т. д. № 1276/2023 г. на I т. о. на ВКС; Определение № 203 от 17.05.2022 г. по ч. т. д. № 1518/2021 г. на I т. о. на ВКС; Определение № 654 от 27.11.2020 г. по т. д. № 720/2020 г. на ВКС, II т. о.; Определение № 643 от 07.12.2022 г. по ч. т. д. № 2370/2022 г. на I т. о. на ВКС; Определение № 289 от 27.08.2020 г. по ч. т. д. № 992/2020 г. на I т. о. на ВКС).*

Съдебните състави, които споделят това виждане, също го обосновават с различни съображения, независимо, че са доста по единни в аргументацията:

1.2.1. Така в Определение № 442 от 28.06.2019 г. по ч.т.д. № 502/2019 г. на II т. о. на ВКС се приема, че според правилото на чл. 38, ал 2 ЗА адвокатът може да оказва безплатно адвокатска помощ и съдействие на: 1) лица, които имат право на издръжка; 2) материално затруднени лица; 3) роднини, близки или на друг юрист, като **„не е уредено изискване клиентът да доказва наличието на някое от посочените основания при сключване на договора за правна помощ. Преценката дали да се окаже безплатна правна помощ и дали лицето е материално затруднено или не се извършва от самия адвокат и е въпрос на договорна свобода между адвоката и клиента ... Предпоставките за присъждане на адвокатско възнаграждение на адвокат, оказал безплатна правна помощ, са посочени в разпоредбата на чл. 38, ал. 1 и ал. 2 ЗА: адвокатът да е оказал безплатна правна помощ на някое от основанията по чл. 38, ал. 1, т. 1 – 3 ЗА; в съответното производство насрещната страна да е осъдена за разноски, т. е. да е постановено позитивно решение за страната, представлявана от съответния адвокат /чл. 38, ал. 2 ЗА във връзка с чл. 78 ГПК/. При осъществяване на посочените предпоставки и заявено своевременно искане за присъждане на адвокатско възнаграждение съдът е длъжен да определи адвокатското възнаграждение на оказалия безплатната правна помощ адвокат ..., като осъди другата страна да го заплати.“**

1.2.2. Така в Определение № 163 от 13.06.2016 г. по ч. гр. д. № 2266/2016 г. на I г. о. на ВКС, се приема, че „...изявленията за наличие на конкретно основание за оказване на безплатна помощ по чл. 38, ал. 1 ЗА обвързват съда

и той не дължи проверка за съществуването на конкретната хипотеза. В този случай нарочно доказване на предпоставките за предоставяне на безплатна адвокатска помощ в основното производство по делото не е необходимо да се провежда. Ако обаче насрещната страна твърди, че предпоставките за предоставяне на безплатна адвокатска помощ не са налице и че страните по договора за адвокатска услуга са договорили предоставяне на адвокатска помощ без насрещно заплащане по други съображения, различни от посочените в чл. 38 ЗА, тя следва да представи доказателства в подкрепа на това свое твърдение в производството по чл. 248 ГПК, като опровергае наличието на поддържаното основание“. В този смисъл и Определение № 515/02.10.2015 г. по ч.т.д. № 2340/2015 г. на I т.о. на ВКС.

1.2.3. В Определение № 862 от 24.10.2023 г. по ч. т. д. № 1276/2023 г. на I т. о. на ВКС е прието, че страната не е длъжна да доказва наличието на обстоятелствата по чл. 38, ал. 1, т. 2 ЗА, нито съдът да събира доказателства за имущественото и финансовото и състояние, а е достатъчно да е постигнато съгласие между страните за оказване на безплатна адвокатска защита на това законово основание.

Според съставите, поддържащи това разбиране, при наличие на договор, с който е уговорено осъществяване на процесуално представителство при условията на чл. 38, ал. 1 ЗА, възражението на ответника, че другата страна не е била материално затруднена и е била в състояние да заплати възнаграждение на упълномощения от нея адвокат, не обосновава извод за неоснователност на искането за присъждане на адвокатско възнаграждение, като обстоятелството дали е било налице материално затруднено положение е без значение, тъй като се касае за вътрешни отношения между адвокат и клиент (В този смисъл *Определение № 654 от 27.11.2020 г. по т. д. № 720/2020 г. на ВКС, II т. о., Определение № 643 от 07.12.2022 г. по ч. т. д. № 2370/2022 г. на I т. о. на ВКС и Определение № 289 от 27.08.2020 г. по ч. т. д. № 992/2020 г. на I т. о. на ВКС*).

2. Становище по така формулирания първи въпрос:

За да се даде аргументиран и еднозначен отговор на поставения за тълкуване въпрос, следва да се изясни характера на института на т.нар. „безплатна правна помощ“ при условията на чл. 38, ал. 1 ЗА, като се изходи от основните принципи за упражняване на адвокатската професия, както и от принципите на уредбата на отговорността за съдебни разноски.

2.1. Съгласно чл. 2, ал. 1 от ЗА упражняването на адвокатската професия е дейност, предвидена в Конституцията, за правно съдействие и защита правата и законните интереси на гражданите и юридическите лица. Упражняването на адвокатската професия се осъществява в съответствие с конституционно установените принципи на свобода, независимост и самоуправление, доразвити в Закона за адвокатурата и Етичния кодекс на адвоката.

В съответствие с тези основни принципи всеки адвокат, понеже е независим, е свободен сам да реши дали, на кого и при какви условия да поеме защитата и представителството по определено дело при спазване единствено на ограниченията, предвидени в ЗА и Етичния кодекс на адвоката (чл. 43 ЗА и чл. 11-13 от ЕКА).

Именно принципът на свобода и независимост при упражняване на адвокатската професия включва и възможността на адвоката сам свободно да реши и при какви финансови условия да поеме процесуално представителство по определено дело.

Съгласно чл. 36, ал. 1 ЗА адвокатът „има право на възнаграждение за своя труд“ и по дефиниция договорът за правна защита и съдействие е възмезден по своя характер, като размерът на възнаграждението е въпрос на свободно договаряне и постигнато съгласие между адвоката и клиента. Договорът за правна защита и съдействие по правило е и неформален договор, защото писмената форма не е за действителност, а само за доказване (чл. 36, ал. 2, изр. 1 ЗА), за разлика от писмената форма на адвокатското пълномощно, която е условие за действителност на пълномощното, освен когато пълномощното е дадено устно в съдебно заседание и е отразено в протокола от съдебното заседание, с което писмената форма се счита спазена (чл. 25, ал. 1 ЗА).

Казано иначе, между адвоката и клиента трябва по безспорен начин да е установено, че е сключена упълномощителна сделка и е възникнала представителна власт за адвоката да извършва от името на своя клиент правни действия по конкретно дело, а условията, при които адвокатът се е задължил да осъществява това процесуално представителство, е въпрос на вътрешните отношения между адвокат и клиент.

2.2. Предвид конституционно отредената роля на адвоката да подпомага гражданите и юридическите лица при защита на техните права и интереси (чл. 134, ал. 1 от Конституцията) и с оглед свободата на адвоката да прецени дали, на кое лице и при какви условия да поеме процесуално представителство,

Законът за адвокатурата урежда изрично право на адвоката да предоставя „*безплатно правно съдействие и защита*“.

Съгласно чл. 38, ал. 1 от ЗА адвокатът „*може да оказва безплатна правна помощ*“ на определени категории изрично посочени лица, а именно:

1. Лица, които имат право на издръжка;
2. Материално затруднени лица;
3. Роднини, близки или друг юрист.

От изброяването става ясно, че това са лица, които или имат определен социално-икономически статус, който ги затруднява или ги поставя в невъзможност да платят възнаграждение (имат право на издръжка или са материално затруднени), или се намират с адвоката в такива особени лични отношения, които изключват или правят неуместна или неприемлива възмездността на предоставяната правна помощ в отношенията адвокат-клиент.

Изброяването на лицата, на които адвокатът може да оказва безплатна правна помощ, след измененията в ЗИДЗА, обн. в ДВ, бр. 17/13.02.2026 г., вече е безпредметно, тъй като за адвоката вече не съществува задължение при договаряне на възнаграждение по договора за правна защита и съдействие това възнаграждение да бъде не по-ниско от определеното съобразно Наредбата по чл. 36, ал. 3 ЗА и съответно отпадна дисциплинарната отговорност за договаряне на възнаграждение под минималния размер (чл. 132, т. 5 ЗА). Изричното правило на чл. 38, ал. 1 ЗА и ограничаването на кръга от лица, на които адвокатът може да предоставя „*безплатна правна помощ*“ имаше смисъл, за да може само на определени лица адвокатът да оказва безплатна правна помощ, без да носи дисциплинарна отговорност за това. След измененията в ЗА и отпадане на забраната за адвокати да уговарят възнаграждение в размер под определения съобразно Наредбата по чл. 36, ал. 3 и съответно отпадане на дисциплинарната отговорност за нарушаване на тази забрана (чл. 132, т. 5 ЗА) за адвоката няма забрана да предоставя безплатна правна помощ както на лице, което адвокатът прецени, че е сред кръга на лицата по чл. 38, ал. 1, така и на всяко друго лице, за което адвокатът прецени, че си струва да бъде защитавано безплатно.

Въпреки това правилото на чл. 38, ал. 1 ЗА и при сегашната уредба има своя смисъл и не е случайно, като подобно правило съществува и в други правни системи, от които е взимствана българската уредба. То обезпечава от една страна възможността да получат правна защита лица, които не могат да си позволят заплащане на квалифицирана правна помощ от адвокат (лицата по чл. 38, ал. 1, т. 1 и 2) и стимулира предоставянето на правна помощ, основана

на лични, колегиални и/или професионални отношения (чл. 38, ал. 1, т. 3), а от друга страна – обезпечава правото на адвоката да поеме защитата на такива лица безплатно и изцяло на свой финансов риск и при направена от адвоката правна преценка за възможния краен резултат от делото. И тъкмо защото поема делото безплатно за клиента и на свой риск, законът чрез правилото на чл. 38, ал. 2 ЗА дава право на адвоката при спечелване на делото лично той (а не клиента) да получи възнаграждение за своя труд, но не от клиента (за когото правната помощ си остава „безплатна“), а от загубилата делото насрещна страна чрез института на отговорността за разноски.

Тази правна помощ в действителност е и остава „безплатна“ само за лицата, на които е предоставена и които – независимо от изхода на делото, не дължат заплащане на възнаграждение на адвоката, който ги представлява. Разпоредбата на чл. 38, ал. 2 ЗА изрично предвижда възнаграждение да се дължи на адвоката, без да е предвидено като условие за присъждане на възнаграждението адвокатът да претендира и обосновава конкретен размер, а този размер се определя изцяло по преценка на съда, като това възнаграждение се заплаща от насрещната страна пряко на адвоката.

Отговорността на разноски по делото е правото на едната страна да иска и задължението на другата – да плати направените разноски от страната, в чиято полза съдът е решил делото. Разпоредбата на чл. 78 ГПК изрично предвижда, че спечелилата делото страна има право на разноски, включително и на разноските за възнаграждение за един адвокат. С оглед правилото на чл. 78 ГПК и възприетото разбиране в т. 1 от ТР 6/06.11.2013 г. по т.д. № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС, отговорността за разноски обхваща само действително заплатените суми, включително действително платеното адвокатско възнаграждение.

Чл. 38, ал. 2 ЗА въвежда изключение от общите правила на отговорността за разноски, че 1) разноските се дължат на страната, в чиято полза е постановеното решение по делото, и 2) разноските се дължат, само ако са реално извършени от спечелилата делото страна.

В случаите на чл. 38, ал. 2 ЗА страната, в чиято полза е решено делото, не е направила разноски за заплащане на възнаграждение на адвокат, защото е била представлявана при условията на чл. 38, ал. 1 ЗА безплатно и на нея разноски за адвокатско възнаграждение не се дължат.

Тъй като по дефиниция трудът на адвоката е възмезден (чл. 36, ал. 2 ЗА), а изгубилата делото страна носи отговорност за разноски, включително за възнаграждението за един адвокат, каквото възнаграждение не е платено в случаите по чл. 38, ал. 1 ЗА, правилото на чл. 38, ал. 2 ЗА дава право на

адвоката, осъществил правна защита при условията на чл. 38, ал. 1 ЗА, да поиска от съда да осъди насрещната страна да му заплати пряко адвокатското възнаграждение за положен труд по делото, каквото възнаграждение същата страна би дължала като част от отговорността ѝ за реално извършените разноски по чл. 78 ГПК и съобразно т. 1 от ТР 6/06.11.2013 г. по т.д. № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС, включително за адвокатско възнаграждение.

И понеже се касае за определяне на възнаграждение на адвоката съобразно правилата, по които се определя възнаграждението за адвокат като част от отговорността за съдебни разноски, когато разноските реално са извършени, съдът извършва същата преценка каквато преценка би извършил по реда на чл. 78, ал. 5 ГПК – определя конкретен размер на възнаграждението съобразно положен труд по делото, фактическата и правна сложност на случая и пр.

Ето защо при определяне на адвокатското възнаграждение по чл. 38, ал. 2 ЗА не е мислимо да възникне какъвто и да било „хипотетичен риск“ насрещната страна, която е загубила делото, да бъде „ощетена“ чрез присъждане на разноски за адвокатско възнаграждение, каквото не било платено (каквито догадки се съдържат в част от актовете), а ако адвоката, като е претендирал възнаграждение по чл. 38, ал. 2 ЗА без да са били налице основания за това, е извършил нарушение на професионалните си задължения и етика, които подлежат на установяване и санкциониране по реда на дисциплинарно производство, но не са въпрос, който може да освободи от отговорност за разноски загубилата делото страна.

2.3. Въз основа на изяснения по-горе характер на института на „безплатната“ правна помощ по чл. 38 от Закона за адвокатурата, както и с оглед възмездния характер на адвокатския труд и отговорността за разноски, която обхваща и възнаграждението за един адвокат, Висшият адвокатски съвет счита следното по въпросите, обусловили крайните решения на съставите на ВКС, обусловили образуването на тълкувателно дело:

2.3.1. Отношенията между адвокат и клиент по осъществяване на процесуално представителство, при всички случаи предпоставят постигнато съгласие за представителство на конкретен клиент от конкретен адвокат по конкретно дело (чл. 25, ал. 1 и 2 ЗА във вр. с чл. 32, ал. 1 ГПК). За да приеме съда, че защитата се осъществява от определен адвокат, е достатъчно упълномощаването му.

При какви условия и в частност дали възмездно или безвъзмездно и срещу какво по размер възнаграждение адвокатът е поел защитата, е въпрос,

който касае единствено вътрешните отношения между адвокат и клиент. Този въпрос се поставя пред съда единствено когато се претендира отговорност за разноски от насрещната страна, независимо дали това се прави от страната – чрез претендиране на разноски по реда на чл. 78 ГПК, включващи и платеното от нея възнаграждение за един адвокат, или от адвоката, който отправя до съда искане за присъждане на възнаграждение за осъществена от него при условията на чл. 38, ал. 1 ГПК безплатна правна помощ.

В първия случай страната следва да установи реалното плащане на уговореното по размер възнаграждение, а във втория случай – за да бъде уважено искането на адвоката за присъждане на възнаграждение по чл. 38, ал. 2 ГПК, е достатъчно да е направено искане за присъждане на възнаграждение за осъществена правна помощ по чл. 38, ал. 1 ГПК с твърдение, че възнаграждение не е заплатено и предоставяната правна помощ е „безплатна“ на основание по чл. 38, ал. 1 ГПК.

2.3.2. Висшият адвокатски съвет счита, че неправилно в част от съдебната практика се приема, че е необходимо да е налице писмен договор, в който да е посочено конкретното основание по чл. 38, ал. 1 ГПК, поради което адвокатът поема „безплатна“ правна защита по делото. Договорът за правна помощ е неформален, а писмената форма не е за действителност, а единствено за доказване и то най-вече в случаите, когато се претендира заплащане на уговорено и платено възнаграждение. В случай, че адвокатът е поел защитата при условията на чл. 38, ал. 1 ЗА, възнаграждение нито е уговорено, нито е дължимо, нито е платено от клиента. **Поради това за да бъде претендирано и присъдено на адвоката възнаграждение в хипотезата на чл. 38, ал. 2 ЗА (когато насрещната страна носи отговорност за разноски), е достатъчно единствено процесуалното му изявление, че осъществява защитата безплатно при условията на чл. 38, ал. 1 ЗА, без да е необходимо представянето било на договор, било на пълномощно с изрично посочване в него на условията, при които е възложена защитата на упълномощения адвокат и по делото да липсват данни за извършено плащане.**

Естествено, понеже се касае за отговорност за разноски и в хипотезата на чл. 38, ал. 2 ЗА, страната, която носи отговорност за разноски, може да възрази срещу дължимостта на адвокатско възнаграждение пряко на адвоката насрещната страна. В тези случаи, обаче, както правилно е прието в Определение № 163/13.06.2016 г. по ч.гр.д. № 2266/2016 г. на ВКС, в тежест на възразилата страна е да опровергае липсата на предпоставки по чл. 38, ал. 1 ЗА или да установи, че представителството не е било безплатно (например защото на адвоката е било платено).

Висшият адвокатски съвет счита, че неправилно в част от съдебната практика се приема, че дори без възражение от насрещната страна, съдът в случаите, когато е сезиран с искане по чл. 38, ал. 2 ЗА винаги преценява дали са налице основания по чл. 38, ал. 1 ЗА, включително като извършва преценка дали страната действително е материално затруднена или не, и то към момента на произнасяне в съответната инстанция, а не към момента, в който е поета защитата. „Ревизията“, която се опитва да прави съда по отношение на преценката на адвоката – при какви условия да поеме защитата, включително да я поеме безплатно при условията на чл. 38, ал. 1 ЗА, е абсолютно недопустима, защото посяга върху свободата и независимостта на адвоката, която обхваща и преценката да осъществява безплатна правна помощ, включително да направи преценка кои лица са му близки или материално затруднени.

Още по-абсурдно е разбирането в част от съдебната практика, че преценката дали страната е в материално затруднено положение следва да се прави не към момента на поемане на защитата, а към момента на произнасяне от съда относно отговорността за разноски. Дори към този момент страната да не е материално затруднена и да може да си плати на адвокат, безплатната адвокатска защита вече е била и поета, и осъществена при условията на чл. 38, ал. 1 ЗА и адвокатът не може да иска от „забогателия“ си в хода на делото клиент възнаграждение за работа, което е поел задължение да извърши спрямо него безплатно. Рискът за адвоката да поеме защита при условията на чл. 38, ал. 1 ЗА без да получи възнаграждение от клиента си, се компенсира от правото му да получи възнаграждение за своя труд от насрещната страна, когато тя носи отговорност за разноски. Да се приеме тезата, че ако клиентът в хода на процеса промени материалното си положение – *защото за него било възникнало „вземане“ по невлязлото в сила въззивно решение, и то в резултат тъкмо на положените усилия от адвоката, който е водил на свой риск без да е получил възнаграждение делото*, адвокатът няма да има право на никакво възнаграждение, включително и от насрещната страна при условията на чл. 38, ал. 2 ЗА, означава да обезсмыслим института на безплатната правна помощ по чл. 38, ал. 1 ЗА, която има собствена правно и социално значение.

Защото адвокатът, когато прави преценка дали да поеме защита при условията на чл. 38, ал. 1 ЗА, я прави и през призмата доколко воденето на дадено дело би било успешно за неговия клиент и дали спорното материално право принадлежи именно на него. При всички случаи институтът на „безплатната правна помощ“, която е безплатна за клиента, но се заплаща от насрещната страна в хипотезата на чл. 38, ал. 2 ЗА, има съществен принос за

от обезпечаване на правото на защита чрез достъп до адвокат, а оттам – и до повишаване на качеството на правораздаването. АВд

3. По изложените съображения Висшият адвокатски съвет счита, че на първия поставен за тълкуване въпрос следва да се отговори по следния начин:

Съдът няма право на преценка дали са налице обстоятелствата за оказване на безплатна правна помощ по реда на чл. 38, ал. 1 от Закона за адвокатурата при направено искане по чл. 38, ал. 2 от същия закон, защото тази преценка е предоставена единствено на договарящите се и обстоятелствата не подлежат на проверка от съда.“

II. По формулирания втори въпрос.

1. Противоречива практика, мотивирала предложението за постановяване на тълкувателно решение:

По поставения за тълкуване пред ОСГТК втори въпрос е налице противоречива съдебна практика на ВКС, изразена в определения, постановени в производства по чл. 248 ГПК за допълване или изменение на определения по чл. 288 ГПК в частта относно разноските в касационното производство. Наред с тях в искането са посочени определения на състави от Гражданската и Търговска колегии на върховната инстанция по чл. 288 ГПК, приключващи селективната фаза на касационния контрол, както и актове на ВКС, постановени в производства по чл. 274, ал. 2 във връзка с чл. 248, ал. 3, предл. 2-ро ГПК.

Поддържат се две разнопосочни становища:

1.1. Според първото, недопускането до касационен контрол по двете касационни жалби при осъществена защита чрез отговор на касационната жалба на насрещната страна не изключва отговорността за разноси на касатора, а напротив, има за последица дължимост на разноси в негова тежест, в случай че същите са били заявени и доказани по надлежния съдебен ред. Изтъква се, че отговорността за разноси е самостоятелна за всяка от главните страни и е обусловена от предпоставките на чл. 78 ГПК, съответно на чл. 248 ГПК. Подчертано е, че за присъждането на претендираното договорено и заплатено адвокатско възнаграждение във фазата на селектиране на касационните жалби освен правилата на ГПК се прилагат постановките по т. 1 от *Тълкувателно решение № 6/2012 от 06.11.2013 г. по тълк. дело №*

6/2012 г. на ОСГТК на ВКС. С аналогични мотиви – самостоятелният характер на отговорността за разноски и обусловеността ѝ от изхода на касационното производство, е аргументирано виждането, че съдът следва да определи адвокатско възнаграждение по чл. 38, ал. 2 ЗА² за осъществена защита чрез изготвен отговор на касационната жалба на насрещната страна при недопускане на касационен контрол по двете жалби, както и за присъждане на юрисконсултско възнаграждение по чл. 78, ал. 8 ГПК.

Това становище е обосновано в актове на състави от различни отделения от двете колегии на ВКС, постановени в производства по чл. 248 ГПК. В този смисъл са: *Определение № 1 от 02.01.2018 г. по гр.д. № 5035/2016 г., IV г.о. на ВКС, Определение № 41 от 10.02.2022 г. по гр.д. № 1833/2020 г., IV г.о. на ВКС, Определение № 58 от 02.04.2019 г. по гр. д. № 2858/2019 г., II г.о. на ВКС, Определение № 366 от 29.10.2015 г. по гр. д. № 4939/2014 г., III г.о. на ВКС, Определение № 2710 от 03.06.2024 г. по гр. д. № 4939/2014 г., III г.о. на ВКС, Определение № 239 от 15.09.2014 г. по гр. д. № 697/2014 г., III г.о. на ВКС, Определение № 515 от 06.02.2024 г. по гр. д. № 1521/2023 г., III г.о. на ВКС, Определение № 244 от 14.11.2018 г. по гр. д. № 1270/2017 г., I г.о. на ВКС, Определение № 2883 от 11.06.2024 г. по гр. д. № 3721/2023 г., III г.о. на ВКС, Определение № 2465 от 25.09.2024 г. по т. д. № 417/2023 г., I т.о. на ВКС, Определение № 212 от 15.10.2019 г. по т. д. № 3065/2018 г., I т.о. на ВКС, Определение № 60248 от 21.12.2021 г. по т. д. № 2006/2020 г., II т.о. на ВКС, Определение № 50171 от 26.09.2023 г. по т. д. № 885/2022 г., II т.о. на ВКС, Определение № 44 от 20.02.2020 г. по т. д. № 744/2019 г., I т.о. на ВКС.*

В подкрепа на изразеното разбиране, в допълнение към горепосочените, са изтъкнати следните аргументи:

1.1.1. При недопускане на касационен контрол по подадени от двете страни касационни жалби, предвид изхода на касационното производство, всяка от тях следва да понесе разноските, които е направила по упражненото право на касационно обжалване. На основание чл. 78, ал. 3 ГПК, всеки от ответниците по касационната жалба на насрещната страна „има право на разноските, които е сторил за защита по последната“, при своевременно заявено искане за присъждането им и надлежно установяване на извършването им съобразно приетото по т. 1 от **Тълкувателно решение № 6/2012 от 06.11.2013 г. по тълк. дело № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС** – така *Определение № 366 от 29.10.2015 г. по гр. д. № 4939/2014 г., III г.о. на ВКС, Определение № 2710 от 03.06.2024 г. по гр. д. № 4939/2014 г., III г.о. на ВКС.*

² Редакция към ДВ, бр. 17 от 26 февруари 2021 г.

1.1.2. Определението по чл. 288 ГПК, с което не се допуска касационният контрол върху въззивното решение по двете касационни жалби, като необжалваемо влиза в сила с обявяването му. Предвид неговото естество на приключващ селективната фаза на касационното обжалване съдебен акт, за него се прилага изискването в чл. 81 ГПК съдът да се произнесе и *„по отправеното искане за присъждане на адвокатско възнаграждение за осъществената защита пред касационната инстанция“*, изразяваща се в изготвяне на отговор по касационната жалба на насрещната страна. В този смисъл са мотивите на *Определение № 239 от 15.09.2014 г. по гр. д. № 697/2014 г., III г.о. на ВКС* и *Определение № 50171 от 26.09.2023 г. по т. д. № 885/2022 г., II т.о. на ВКС*.

1.1.3. Не намира опора в закона виждането, че недопускането до касационно обжалване на въззивното решение при наличие на две касационни жалби, по една от всяка от страни, *„изключва отговорността за разноси и за двете страни“*, доколкото тя като самостоятелна зависи от условията на чл. 78 ГПК – така *Определение № 2465 от 25.09.2024 г. по т. д. № 417/2023 г., I т.о. на ВКС*, *Определение № 212 от 15.10.2019 г. по т. д. № 3065/2018 г., I т.о. на ВКС*, *Определение № 50171 от 26.09.2023 г. по т. д. № 885/2022 г., II т.о. на ВКС*, *Определение № 515 от 06.02.2024 г. по гр. д. № 1521/2023 г., III г.о. на ВКС*, *Определение № 244 от 14.11.2018 г. по гр. д. № 1270/2017 г., I г.о. на ВКС*.

В обобщение в съдебните актове, които поддържат това становище, е подчертано, че при осъществена защита чрез отговор на касационната жалба на насрещната страна при недопуснат касационен контрол по двете касационни жалби всяка от страните понася отговорността за възмездяване на заплатеното адвокатско възнаграждение по чл. 36 ЗА за изготвен отговор на касационната жалба на насрещната на основание чл. 78, ал. 3 ГПК. То следва да бъде присъдено съобразно договора за правна защита и съдействие съразмерно на обжалваемия интерес в частта на въззивното решение, за която касационното обжалване не е допуснато, при условията на своевременно отправено искане и доказване на реалното му заплащане в съответствие с постановките по т. 1 от *Тълкувателно решение № 6/2012 от 06.11.2013 г. по тълк. дело № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС*. На основание чл. 78, ал. 3 ГПК в полза на лицата и по правилата на чл. 78, ал. 8 ГПК съдът следва да определи и присъди възнаграждение за процесуално представителство чрез изготвен отговор на касационната жалба от юрисконсулт, както както и за присъждане на юрисконсултско възнаграждение по чл. 78, ал. 8 ГПК, както и адвокатско възнаграждение в полза на осъществилия защита в касационното

производство адвокат в действащата към момента на отправяне на искането и образуване на тълкувателното дело редакция на чл. 38, ал. 2 ЗА.

Това становище се споделя и в определения по чл. 288 ГПК на съдебни състави от различни отделения от двете колегии на ВКС, изброени в искането за приемане на тълкувателно решение.

Доколкото цитираното във въпроса правило на чл. 78, ал. 3 ГПК борави с термина „разноски“, а не с „такси, разноски по производството и възнаграждение за един адвокат“, в какъвто смисъл е чл. 78, ал. 1 ГПК, в искането са посочени някои определения на ВКС, съдържащи произнасяне по разноските за въззивното производство, постановени в производства по чл. 274, ал. 2 във връзка с чл. 248, ал. 3 ГПК, от значение за поставения въпрос в обхвата на тълкувателното дело. В тях се провежда ясно разграничение между отговорността за разноски за заплатената държавна такса за обжалване пред въззивна инстанция, от една страна, и отговорността за разноски за заплатено адвокатско възнаграждение за представителство пред въззивна инстанция, от друга, в случаите на подадени от двете страни въззивни жалби и потвърдено изцяло обжалвано решение на първостепенния съд. След открояване на кумулативните предпоставки за ангажиране отговорността на насрещната страна за възмездяване на заплатените от другата съдебни разноски, в тези съдебни актове се поддържа съответстващо на чл. 78, ал. 1 и ал. 3 ГПК разбиране, според което *„разноските за държавна такса по въззивните жалби остават за страната, която е направила този разход“* с аргумента, че той е свързан с оставената без уважение нейна въззивна жалба и отнесения с нея за разрешаване пред въззивния съд по същество размер на спорното материално право. Същевременно е изтъкнато, че за разлика от заплатената държавна такса по оставената без уважение въззивна жалба, разноските за която не се присъждат в полза на въззивника, тези за дължимите на всяка от страните разноски за договореното и заплатено адвокатско възнаграждение за цялостно представителство във въззивното производство следва да се определят и присъдят *„пропорционално на тази част...от спорното право, която е предмет на неуважената жалба на насрещната страна /съобразно съотношението на тази част към пълния размер на материалноправния спор, предмет на въззивното производство/“*. В този смисъл са разрешените, изразени в *Определение № 50034 от 30.06.2023 г. по ч. т. д. № 1806/2022 г., II т. о. на ВКС, Определение № 1770 от 24.06.2024 г. по ч. т. д. № 882/2024 г., II т. о. на ВКС и Определение № 401 от 15.10.2020 г. по ч. т. д. № 1810/2020 г., II т. о. на ВКС*. Аналогично виждане е обосновано като приложимо и за касационното в определения по чл. 288 ГПК за недопускане на касационно

обжалване, като напр. *Определение № 333 от 25.06.2024 г. по гр. д. № 1222/2020 г., I г.о. на ВКС.*

1.2. Според другото становище, при недопускане на касационен контрол по двете касационни жалби на насрещните страни „*предпоставките по чл. 78, ал. 3 ГПК не са налице и разноските остават за спорецките страни така, както са направени*“. Поддържа се, че в полза на страната те „*се присъждат само ако отправеното от нея до съда искане бъде уважено, респективно предявеният срещу нея иск бъде отхвърлен*“. Подчертано е, че когато ВКС е сезиран с касационни жалби от двете спореци страни, „*право на разноски има онази страна, по чието искане е допуснато касационно обжалване и то само ако в обжалваната от нея част въззивното решение е отменено и спорът е решен по същество в съответствие с отправеното от тази страна искане*“. Изтъква се, че ако въззивното решение не бъде допуснато до касационен контрол по двете касационни жалби, този изход от селективната фаза на касационното производство има за последица непораждане на задължение за която и да е от двете насрещни страни да заплати разноски на другата, „*тъй като и двете касационни жалби, като неоснователни, не са селектирани до касационно обжалване*“. Изходът от производството по чл. 288 ГПК води до извод „*за отсъствие на основание да бъде разпределяна отговорност за разноски*“ в тази хипотеза.

Това разбиране също е изразено в актове на състави от различни отделения от двете колегии на ВКС, постановени в производства по чл. 248 ГПК, като преобладават тези от Гражданската колегия. Сред тях са: *Определение № 304 от 01.08.2019 г. по гр.д. № 4622/2018 г., IV г.о. на ВКС, Определение № 2007 от 05.07.2023 г. по гр. д. № 259/2023 г., III г.о. на ВКС, Определение № 202 от 23.10.2019 г. по гр. д. № 911/2019 г., I г.о. на ВКС, Определение № 146 от 05.07.2019 г. по гр. д. № 4419/2018 г., I г.о. на ВКС, Определение № 4 от 08.01.2016 г. по гр. д. № 3594/2015 г., III г.о. на ВКС, Определение № 2042 от 24.04.2024 г. по гр.д. № 4417/2023 г., IV г.о. на ВКС и Определение № 146 от 15.01.2024 г. по гр. д. № 960/2023 г., IV г.о. на ВКС.* В същия смисъл е възприетото виждане и в част от определения на състави от Търговска колегия на ВКС. Поддържа се, че „*с оглед негативния резултат и по двете касационни жалби всяко едно от исканията на страните за присъждане на разноски за касационната инстанция е неоснователно*“ – така *Определение № 801 от 29.03.2024 г. по т. д. № 247/2023 г., I т. о. на ВКС и Определение № 11 от 21.01.2019 г. по т. д. № 1386/2018 г., II т. о. на ВКС.* Със сходни мотиви в *Определение № 5973 от 19.12.2024 г. по гр. д. № 775/2024 г., III г. о. на ВКС, Определение № 3438 от 03.07.2024 г. по гр.д. № 4007/2023 г.,*

IV г.о. на ВКС и Определение № 139 от 19.05.2022 г. по т. д. № 693/2021 г., II т. о. на ВКС е отречено правото на адвоката да получи определено от съда възнаграждение по чл. 38, ал. 3 ЗА (ред. към ДВ, бр. 17 от 26 февруари 2021 г.) за осъществена защита чрез изготвяне на отговор на касационната жалба поради несбъждане на уреденото в законовото правило условие. В тези актове се изтъква, че при съчетаване за всяка от страните по делото качеството на касатор и ответник по касационната жалба на другата, понесените от тях разноски за адвокатско възнаграждение не подлежат на възмездяване *“независимо от изготвяне на писмен отговор“* по всяка от жалбите поради *„неоснователното отнасяне на спора пред касационния съд“* и недопускане на въззивното решение до касационен контрол.

В подкрепа на второто становище, в допълнение към горепосочените, са наведени следните съображения:

1.2.1. По правило отговорността за направените по делото разноски като право на едната страна да иска и задължението на другата страна да ги плати *„се понася от страната, срещу която е постановено решението, спрямо която то се явява като санкция за неоснователно предизвикания правен спор“*. В случаите на недопускане на касационното обжалване на въззивното решение по двете касационни жалби на насрещните страни изходът от правния спор е идентичен със съдържанието на обжалваното въззивно решение, и затова те не разполагат с право да им бъдат присъдени направените в приключилото с определение по чл. 288 ГПК разноски. Поддържа се, че *„липсата на промяна в крайния резултат от спора е основание за отказ на съда да присъди разноски за касационната инстанция и те да останат в тежест на страните ... така, както са направени“*. В този смисъл са мотивите на *Определение № 2007 от 05.07.2023 г. по гр. д. № 259/2023 г., III г.о. на ВКС, Определение № 4 от 08.01.2016 г. по гр. д. № 3594/2015 г., III г.о. на ВКС, Определение № 801 от 29.03.2024 г. по т. д. № 247/2023 г., I т. о. на ВКС, Определение № 5973 от 19.12.2024 г. по гр. д. № 775/2024 г., III г. о. на ВКС и Определение № 139 от 19.05.2022 г. по т. д. № 693/2021 г., II т. о. на ВКС.*

1.2.2. Прилагането на законовото правило на чл. 78, ал. 3 ГПК във фазата по селектиране на подадените касационни жалби от ВКС е изключено, тъй като според възприетото в това становище негово тълкуване при надлежно упражнено право на касационно обжалване чрез две касационни жалби от всяка от насрещните страни в исковото производство с право да получи възмездяване на направените разноски, включително адвокатско възнаграждение, разполага само тази от тях, по чиято касационна жалба е

допуснат касационният контрол и то при условие, че в обжалваната с нея част въззивното решение е отменено и вместо него е постановено друго по същество на материалноправния спор в полза на касатора. Това виждане е изразено в *Определение № 146 от 05.07.2019 г. по гр. д. № 4419/2018 г., I г.о. на ВКС* и *Определение № 202 от 23.10.2019 г. по гр. д. № 911/2019 г., I г.о. на ВКС*.

1.2.3. Макар определението за недопускане на касационното обжалване по чл. 288 ГПК да приключва касационното производство и съгласно чл. 81 ГПК съдът да следва да се произнесе с него и по искането за разноси, в случаите, при които всяка от страните има едновременно качеството на касатор по нейната и ответник по касационната жалба на насрещната и селективната фаза на касационно обжалване, изходът от делото - *„неоснователното отнасяне на спора пред касационния съд“*, предопределя понасяне на направените разноси от всяка от тях така, както са направени. В този смисъл са изтъкнатите аргументи в *Определение № 146 от 15.01.2024 г. по гр. д. № 960/2023 г., IV г.о. на ВКС*, *Определение № 3438 от 03.07.2024 г. по гр.д. № 4007/2023 г., IV г.о. на ВКС* и *Определение № 202 от 23.10.2019 г. по гр. д. № 911/2019 г., I г.о. на ВКС*. – така право на разноси

Подобни съображения в подкрепа на второто мнение се поддържат и в определения по чл. 288 ГПК, постановени от съдебни състави от Гражданската колегия на ВКС, изброени в искането, иницирало тълкувателното дело. Аналогично на анализирания второ становище е изразено и в *Определение № 421 от 18.10.2018 г. по т. д. № 2330/2018 г., I т.о. на ВКС*, постановено в производство по чл. 274, ал. 2 във връзка с чл. 248, ал. 3, предл. 2-ро ГПК за хипотезата на подадени две въззивни жалби от насрещните страни в исковия процес и изцяло потвърдено от въззивния съд първоинстанционно съдебно решение, в който случай *„не възниква задължение за покриване на разноските на насрещната страна“*.

2. Становище по поставения за тълкуване втори въпрос:

Висшият адвокатски съвет намира за правилно първото становище, според което *„се дължат разноси по смисъла на чл. 36 от Закона за адвокатурата във връзка с чл. 78, ал. 3 от Гражданския процесуален кодекс за заплатено адвокатско възнаграждение за изготвен отговор на касационна жалба на насрещната страна, когато и двете страни са подали касационни жалби, по които не е допуснато касационно обжалване“*.

Споделяме изтъкнатите в съдебните актове, които го поддържат, аргументи, като в допълнение Ви молим да имате предвид следните съображения:

2.1. В процесуалната доктрина отговорността за разноските по делото се определя като „*гражданско облигационно правоотношение*“, което произтича от и е уредено в процесуалния кодекс³. Общоприето е становището, че тя е обективна, невиновна отговорност и **може да се осъществи само в рамките на всякия процес**, „*но не и с отделен иск*“⁴. Тя следва да бъде понесена от страната, „*срещу която е постановено решението, спрямо която то се явява като санкция за неоснователно предизвикания правен спор*“⁵. Кумулативните елементи от фактическия състав, който я поражда, са изяснени в теорията и включват: 1) неоснователно предизвикан правен спор; 2) разноски, причинени от водене на дело за разрешаването му; 3) съдебно решение, с което правното твърдение на претендиращата разноски страна се потвърждава и това на отговарящата за тях страна се отхвърля⁶. Това виждане се споделя в съдебната практика на ВКС, която я определя като „*гражданско облигационно отношение, което намира своето основание и правна уредба в процесуалния закон (чл. 78)*“, като потвърждава, че с оглед фактическия си състав в исковия процес отговорността за разноски „*се понася от страната, за която решението е неизгодно, тъй като нейното правно твърдение или нейната претенция са отхвърлени от съда, като се явява и своеобразна санкция за неоснователно предизвикан правен спор*“ – **мотиви на Тълкувателно решение № 3/2023 от 27.06.2024 г. по тълк.дело № 3/2023 г. на ОСГТК на ВКС.**

2.2. Според отреденото в процесуалния кодекс систематично място на уредбата на отговорността за разноски, съдържаща се в чл. 78 ГПК, както и разпоредбата за тяхното присъждане – чл. 81 ГПК (част Първа, озаглавена „Общи правила“, глава осма „Такси и разноски“, раздел II „Държавни такси и разноски“), те се прилагат за всички производства за защита – санкция и съдействие на лични и имуществени права в обхвата на ГПК, освен когато разпределението ѝ и правомощията относно присъждане на разноските в конкретното производство е уредено в друга процесуална норма (чл. 79 ГПК, чл. 294, ал. 2 ГПК), особено правило (чл. 355, предл. 1-во ГПК) или съответното им прилагане е изведено по тълкувателен път (**Тълкувателно**

³ Вж. Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право. 4-то допълнено и преработено издание. София: ДИ „Наука и изкуство“, 1988, с. 326.

⁴ Така Сталев, Ж. Цит. съч., с. 327.

⁵ Пак там.

⁶ Вж. Сталев, Ж. Цит. съч., с. 326.

решение № 3/2023 от 27.06.2024 г. по тълк.дело № 3/2023 г. на ОСГТК на ВКС, т. 4 и т. 5 от Тълкувателно решение № 6/2012 от 06.11.2013 г. по тълк. дело № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС).

2.3. При възприетия в действащия ГПК селективен модел на касационно обжалване фазата по преценка на основанията по чл. 280, ал. 1 и ал. 2 ГПК за допускане на въззивното решение до касационен контрол, развиваща се в закрито заседание и приключваща с определение по чл. 288 ГПК, е съставна част на висящо касационно производство, образувано по надлежно упражнено в законовия срок право на касационно обжалване⁷. В случаите на допуснато касационно обжалване на въззивното решение определението по чл. 288 ГПК не съдържа произнасяне по разпределение на отговорността за разноски, без оглед броя на първоначалните и насрещни касационни жалби, защото касационното производство продължава с разглеждане на касационната жалба по същество в открито заседание (чл. 290, ал. 1 ГПК) и завършва с касационно решение. Част от неговото съдържание съгласно чл. 236, ал. 1, т. 6 ГПК е произнасянето по разпределението на отговорността за поисканите и направени от страните в касационното разноски, доказани в съответствие с постановките по т. 1 от **Тълкувателно решение № 6/2012 от 06.11.2013 г. по тълк. дело № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС**, освен в случаите на връщане на делото за повторно разглеждане от въззивния съд (чл. 294, ал. 2 ГПК).

2.4. В съдебната практика е безспорно, че при недопускане на касационен контрол по подадена от една от страните касационна жалба, на основание чл. 78, ал. 3 ГПК касаторът следва да заплати на ответника по нея направените разноски, включително в производствата по спорна администрация, уредени в СК - **Тълкувателно решение № 3/2023 от 27.06.2024 г. по тълк.дело № 3/2023 г. на ОСГТК на ВКС**. Те обхващат заплатеното възнаграждение за един адвокат при осъществена защита чрез изготвяне на отговор на касационната жалба, по която касационният контрол не е допуснат. Не е налице законово основание същото становище да не бъде възприето в случаите на подадени две касационни жалби от всяка от страните срещу неизгодни части на въззивното решение и осъществена защита в касационното производство, изразяваща се в изготвяне на отговор на жалбата на насрещната страна, съразмерно на обжалваемия интерес в частта на въззивното решение, за която касационното обжалване не е допуснато. Изяснените в процесуалната доктрина предпоставки за ангажиране на отговорността за разноски, включващи заплатеното възнаграждение за един

⁷ Вж. Мингова, А. – В: Сталев, Ж., А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова, Р. Иванова. Българско гражданско процесуално право. 10-то преработено и допълнено издание. София:Сиела. 2020, с. 637-649.

адвокат, към които се придържа практиката на върховната инстанция, приложени към възприетия селективен модел на касационно обжалване, обуславят извод за присъждане в полза на ответника по касационната жалба на доказаното като заплатено от него адвокатско възнаграждение за реализирана успешна защита в касационното производство чрез изготвяне на отговор на касационната жалба на насрещната страна. Без значение е дали тази защита е осъществена срещу допускането на касационния контрол или срещу основателността на касационната жалба, както и дали двете страни са подали касационни жалби, по които касационното обжалване не е допуснато. Да се допусне обусловеност между допускането на касационното обжалване по подадената от една от страните касационна жалба и присъждането на разноски в полза на същата страна за осъществена защита чрез изготвяне на отговор по жалбата на другата страна, по която касационният контрол не е допуснат, това би довело до създаване на условие за присъждане на разноски за заплатено адвокатско възнаграждение за защита в касационното производство, което ГПК не урежда. В допълнение, в случаите, при които за страната се поражда интерес както да обжалва с касационна жалба неблагоприятната за нея част от въззивното решение, така и да упражни правото си на отговор по подадена от насрещната страна касационна жалба, тя би се въздържала да упражни правото си на касационно обжалване, гарантирано от процесуалния кодекс, пред опасността при недопускане на касационен контрол по нея да не бъде присъдено заплатеното адвокатско възнаграждение за успешно осъществена защита в касационното производство чрез изготвяне на отговор.

2.5. В съответствие с чл. 36, ал. 1 ЗА адвокатът *„има право на възнаграждение за своя труд“*, чийто размер съгласно ал. 2 се определя в договора между него и клиента при спазване на уредените законови критерии. Упражняването на адвокатската професия съгласно чл. 24, ал. 1, т. 2 включва изготвяне на всякакви книжа, свързани с възложената от клиента работа, а в чл. 9, ал. 3 от Наредба № 1 от 07.07. 2004 г. за възнаграждения за адвокатска работа е определен размерът на адвокатското възнаграждение за изготвяне на отговор на касационна жалба без процесуално представителство. Тълкуването на тези правила водят до извод, че изготвянето на отговор на касационната жалба представлява упражняване на адвокатска професия и адвокатска дейност по подпомагане на гражданите и юридическите лица при защита на техните права и законни интереси в касационното производство. За положения от него труд по подготовка на този отговор адвокатът има право на възнаграждение, определено в съответствие с чл. 36 ЗА, а доверителят има право заплатеното от него възнаграждение за защита в касационното

производство за изготвения отговор на касационната жалба на насрещната страна да му бъде присъдено като разноски съразмерно на обжалваемия интерес в тази част на въззивното решение, за която касационният контрол по жалбата на другата страна не е допуснат. Аналогични следва да бъдат разсъжденията за уговорено в договора между адвоката и клиента възнаграждение за приподписване на отговора на касационната жалба, уредено като условие за неговата редовност в чл. 287, ал. 1 ГПК чрез препращане към чл. 284 ГПК.

2.6. В очертаната в искането за приемане на тълкувателно решение хипотеза, разноските на страните за заплатени държавни такси за произнасяне по допускане на касационното обжалване в размера, определен в чл. 18, ал. 2, т. 1 от Тарифата за държавни такси, които се събират от съдилищата по ГПК, не подлежат на възмездяване предвид резултата от селективната фаза на касационното производство. Доколкото поставеният за тълкуване въпрос е формулиран като „**разноски по смисъла на чл. 36 ЗА във връзка с чл. 78, ал. 3 ГПК за заплатено адвокатско възнаграждение**“ намираме, че в тях не се включва отговорността за разноски за заплатената държавна такса.

2.7. Като последица от определеното по чл. 288 ГПК и недопускането на касационно обжалване по подадените от двете страни касационни жалби съгласно чл. 296, т. 3 ГПК въззивното решение влиза в сила. Това означава, че ако всяка от страните е подала отговор на касационната жалба на насрещната, тя е осъществила успешно своята защита във фазата по преценка на предпоставките по чл. 280, ал. 1 и ал. 2 ГПК, като се е противопоставила на изтъкнатите в касационната жалба на другата основания. **В съответствие с чл. 78, ал. 3 и чл. 81 ГПК, с оглед резултата от селективната фаза в касационното производство и правните последици на акта, с който тя приключва, с определеното по чл. 288 ГПК за недопускане на касационния контрол по двете касационни жалби, на всяка от страните следва да бъдат присъдени разноски по смисъла на чл. 36 ЗА за заплатено адвокатско възнаграждение за осъществена защита чрез изготвен отговор на касационната жалба на насрещната страна при своевременно заявено искане за присъждането им и надлежно установяване на извършването им, съобразно постановката по т. 1 от Тълкувателно решение № 6/2012 от 06.11.2013 г. по тълк. дело № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС.** Това тълкуване следва да се прилага съответно в производствата по спорна администрация уредени в СК, съгласно **Тълкувателно решение № 3/2023 от 27.06.2024 г. по тълк. дело № 3/2023 г. на ОСГТК на ВКС.**

Предвид изразените в съдебните актове на състави на ВКС аргументи, обосноваващи първото становище, които Висшият адвокатски съвет споделя, допълнени с гореизложените доводи, намираме, че на поставения за тълкуване втори въпрос следва да се даде отговор, според който *„се дължат разноски по смисъла на чл. 36 от Закона за адвокатурата във връзка с чл. 78, ал. 3 от Гражданския процесуален кодекс за заплатено адвокатско възнаграждение за изготвен отговор на касационна жалба на насрещната страна, когато и двете страни са подали касационни жалби, по които не е допуснато касационно обжалване, при своевременно заявено искане за присъждането им и надлежно установяване на извършването им съобразно постановката по т. 1 от Тълкувателно решение № 6/2012 от 06.11.2013 г. по тълк. дело № 6/2012 г. на ОСГТК на ВКС.*

Това тълкуване следва да се прилага съответно в производствата по спорна администрация, уредени в СК, съгласно *Тълкувателно решение № 3/2023 от 27.06.2024 г. по тълк.д. № 3/2023 г. на ОСГТК на ВКС.*

С уважение,

/п/

адв. Стефан Марчев,
Председател на Висшия адвокатски съвет